

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. I, БР. 1
ШТИП, 2016

VOL. I, NO 1
STIP, 2016

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. I, Бр. 1
Штип, 2016**

**Vol. I, No 1
Stip, 2016**

ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moskow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercrusse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Marija Leontik (Turkish language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice per year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

- 11** ПРЕДГОВОР
Проф. д-р Виолета Димова, прв декан на Филолошкиот факултет во Штип
FOREWORD
Prof. Violeta Dimova, the first Dean of the Faculty of Philology in Stip

ЈАЗИК / LANGUAGE

- 15** **Marija Kusevska**
DESCRIBING SPEECH ACTS FROM CROSS-CULTURAL
AND INTERLANGUAGE PERSPECTIVE
- 27** **Costanza Geddes da Filicaia**
“TIRINNANZI” O “TYRYNNANZY”? IL *GIORNALINO DI GIAN
BURRASCA* E LA GRAFFIANTE IRONIA ONOMASTICA DI LUIGI
BERTELLI
Costanza Geddes da Filicaia
“TIRINNANZI” OR “TYRYNNANZY”? THE *GIORNALINO DI GIAN
BURRASCA* AND LUIGI BERTELLI’S MORDANT IRONY ON NAMES
- 37** **Paolo Orrù**
STRATEGIE DISCORATIVE DELL’INFORMAZIONE TELEVISIVA NEL
DISCORSO SULLE MIGRAZIONI, ALCUNI APPUNTI LINGUISTICI
SUL CASO ITALIANO
Paolo Orrù
DISCOURSIIVE STRATEGIES OF THE TV INFORMATION IN THE
DISCOURSE ABOUT MIGRATIONS, SOME LINGUISTIC POINTS
REGARDING THE ITALIAN CASE
- 53** **Марија Гркова**
ОСВРТ КОН УСВОЈУВАЊЕТО НА ГРАМАТИЧКИТЕ КАТЕГОРИИ
КАЈ ИМЕНКИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ
Marija Grkova
REVIEW OF THE ACQUISITION OF THE GRAMMATICAL CATEGORIES
OF NOUNS IN MACEDONIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 67** **Марија Ѓорѓиева-Димова**
ИНТЕРПРЕТАТИВНИ ОСЦИЛАЦИИ МЕЃУ ТЕКСТОТ И КОНТЕКСТОТ
Marija Gjorgjieva Dimova
INTERPRETATIVE OSCILLATIONS BETWEEN TEXT AND CONTEXT

- 81 Весна Мојсова-Чепишевска**
 КУЛТУРНАТА ДРУГОСТ НИЗ „ТЕЧНИОТ ГОВОР“ НА ПОЕТСКИОТ
 ЗБОР И ФОТОГРАФИЈАТА
 Vesna Mojsova Chepishevskа
 THE CULTURAL DIFFERENCE THROUGH “THE FLUENT SPEECH” OF
 THE POETIC WORD AND PHOTOGRAPHY
- 93 Ивица Максимовски**
 СЕМАНТИКАТА И СИМБОЛИКАТА
 ВО „ЛОША ТЕТКА И ДРУГИ РАСКАЗИ“ ОД КОВИЛОСКИ
 Ivica Maksimovski
 SEMANTICS AND SYMBOLISM
 IN “BAD AUNT AND OTHER SHORT STORIES” BY KOVILOSKI
- 101 Nazlı Rânâ Gürel**
 NECİP FAZIL KISAKÜREK’İN BİR ADAM YARATMA
 ADLI PİYESİNDE ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR
 Nazlı Rana Gurel
 CRITICAL APPROACH FOR ‘TO CREATE A MAN’ BY NECİP FAZIL
- 109 Ivona Stojanovska**
 BAHRÎ VE DİVANI
 Ivona Stojanovska
 BAHRI AND HIS DIVAN
- 119 Славчо Ковилоски**
 ЗАПИСИТЕ НА КУЗМАН ШАПКАРЕВ ЗА МАШКО-ЖЕНСКИТЕ
 ОДНОСИ И МАКЕДОНСКОТО ОБИЧАЈНО ПРАВО
 Slavcho Koviloski
 KUZMAN SHAPKAREV’S RECORDS OF MALE-FEMALE RELATIONS
 AND MACEDONIAN CUSTOMARY LAW
- 127 Луси Караниколова-Чочоровска**
 СУДБИНСКАТА ЕНЕРГИЈА НА ПОЕТСКАТА РЕЧ (ЗА ПОЕТСКАТА
 СУДБИНА НА ГАНЕ ТОДОРОВСКИ, АТАНАС ВАНГЕЛОВ И ТОДОР
 ЧАЛОВСКИ)
 Lusi Karanikolova-Chochorovska
 THE DESTINAL ENERGY OF THE POETIC WORD (FOR THE POETIC
 DESTINY OF GANE TODOROVSKI, ATANAS VANGELOV AND TODOR
 CHALOVSKI)
- 135 Miruna Craciunescu**
 RÉACTIVATION D’UN IMAGINAIRE DU XVIIIE SIÈCLE DANS LES
ILLUSIONS PERDUES D’HONORÉ DE BALZAC
 Miruna Craciunescu
 IN SEARCH OF A COLLECTIVE IMAGINARY OF THE 18TH CENTURY IN
 BALZAC’S *LOST ILLUSIONS*

149 Eva Gjorgjievska
MARCEL PROUST ET LES PERSONNAGES JUIFS DANS *ALA RECHERCHE DU TEMPS PERDU*
Eva Gjorgjievska
MARCEL PROUST AND THE CHARACTERS OF JEWS IN THE NOVEL *IN SEARCH OF LOST TIME*

161 Искра Тасевска Хаџи-Бошкова
БИОГРАФИЈАТА НА КУЗМАН ШАПКАРЕВ ВО СВЕТЛИНАТА НА БИОГРАФСКИТЕ ДИСКУРСИ
Iskra Tasevska Hadji Boshkova
KUZMAN SHAPKAREV'S BIOGRAPHY IN THE CONTEXT OF BIOGRAPHICAL DISCOURSES

КУЛТУРА / CULTURE

173 Diego Poli
MATTHEW RICCI - LI MADOU: A DIALOGUE ACROSS CULTURES

185 Петар Намичев, Екатерина Намичева
ТРАНСФОРМАЦИЈА НА КУЛТУРНАТА МЕМОРИЈА ПРЕКУ ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО МАКЕДОНИЈА
Petar Namicev, Ekaterina Namiceva
THE TRANSFORMATION OF CULTURAL MEMORY THROUGH THE TRADITIONAL ARCHITECTURE IN MACEDONIA

199 Стојанче Костов
ВЛИЈАНИЕТО НА ШКОЛАТА НА ИГОР АЛЕКСАНДРОВИЧ МОЈСЕЕВ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ФОЛКЛОРНИ АНСАМБЛИ
Stojance Kostov
THE INFLUENCE OF THE SCHOOL OF IGOR ALEXANDROVICH MOJSEYEV IN THE MACEDONIAN FOLK DANCE ENSEMBLE

207 Јане Јованов, Катерина Ромашевска
АЗБУКА НА ЧЕШКИТЕ РЕАЛИИ
Jane Jovanov, Katerina Romashevaska
ALPHABET OF CZECH REALITIES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

213 Igor Rižnar
BLENDED LANGUAGE LEARNING AND FLIPBOARD IN HIGHER EDUCATION

225 Mahmut Çelik, Ümit Süleymani
MAKEDONYA'DA 'TÜRK YAZI DİLİ TARİHİ' KONUSUNU ÜNİVERSİTE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMLERİNDE "ROL OYNAMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİYLE ÖĞRETİMİ"

Mahmut Çelik, Ümit Süleymani
THE HISTORY OF TURKISH WRITTEN LANGUAGE TAUGHT AT
UNIVERSITY DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
IN MACEDONIA WITH ROLEPLAYING (DRAMATIZATION) METHOD

237 Fausto Maria Greco
UN PERCORSO DIDATTICO DI INTERCULTURALITÀ ATTRAVERSO LA
NARRATIVA DI FABIO GEDA
Fausto Maria Greco
A DIDACTIC ITINERARY TOWARDS INTERCULTURALITY THROUGH
THE NARRATIVE OF FABIO GEDA

251 Snezana Petrova, Sevda Lazarevska
L'IDENTITE CULTURELLE ET LES APPROCHES ET PRATIQUES
INTERCULTURELLES DANS L'EDUCATION
Snezana Petrova, Sevda Lazarevska
CULTURAL IDENTITY AND INTERCULTURAL APPROACHES IN
EDUCATION

259 Brikena Xhaferi, Gezim Xhaferi
THE ROLE OF CALL IN FOSTERING LEARNER AUTONOMY – A STUDY
CONDUCTED AT SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY IN TETOVO

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

269 François Schmitt
COMPTE-RENDU : «FANTASTIKA (NIELEN) V TALIANESKEJ LITERATURE»
(« LE FANTASTIQUE DANS LA LITTÉRATURE ITALIENNE ET AILLEURS),
PAR EVA MESAROVA
François Schmitt
REVIEW: » «FANTASTIKA (NIELEN) V TALIANESKEJ LITERATURE»
(FANTASTIC IN ITALIAN LITERATURE AND ELSEWHERE), BY EVA
MESAROVÁ

ДОДАТОК / APPENDIX

275 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

Луси Караниколова-Чочоровска

СУДБИНСКАТА ЕНЕРГИЈА НА ПОЕТСКАТА РЕЧ (за поетската судбина на Гане Тодоровски, Атанас Вангелов и Тодор Чаловски)

По повод една година од смртта на Тодор Чаловски (1945-2015)

Апстракт: Оваа статија претставува обид за приказ на судбинската поврзаност на поезијата на поетот со неговиот живот, карактер и судбина, преку примерот со поезијата на Гане Тодоровски, Атанас Вангелов и Тодор Чаловски. Се поаѓа од тезата дека поезијата е судбина за поетот, дека поезијата „личи“ на поетот, на неговиот живот, дека таа дури и знае да го предодреди патот на поетот, за потоа, тоа да се аплицира и анализира преку одбрани стихови од поезијата на овие тројца македонски поети. Овде не се застапува ставот дека од судбината зависи животот и поезијата на поетот, туку емпириски потврдената вистина дека личноста на поетот ја „обликува“ и неговата поезија. Во таа смисла се даваат и субјективни впечатоци по однос на личноста на овие поети, заедно со соодветен коментар каде тие „елементи на личност“ се наоѓаат во нивната поезија.

Клучни зборови: *судбина, судбинско, поезија, поет, човечност.*

1. За врската меѓу поезијата и судбината

Со феноменот на судбоносната поврзаност на творештвото и животот за првпат се соочив уште во првата година на моето „професорување“.* Безмалку за откровение го доживеав сознанието дека не може да биде случајност фактот што еден Пушкин „го убива“ во двобој својот Евгениј Онегин, исто како што и Лав Толстој ја „фрла“ под воз својата Ана Каренина. И едниот и другиот ќе доживеат ако не иста, тогаш многу слична животна судбина како и онаа на од нив „создадените“ ликови – Пушкин загина во двобој, а Толстој на железничката станица

* Оваа статија е презентирана на Меѓународниот симпозиум „Поезијата и судбината“, што во рамките на 18-тата Меѓународна галичка колонија се одржа во август 2012 година. Текстот не беше објавен во посебен зборник, од материјални причини, така што во договор со организаторот на таа Колонија, го поднесуваме за објавување во првиот број на меѓународното научно списание „Палимпсест“ што го издава Филолошкиот факултет на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип. Го користиме и поводот – една година од смртта на поетот Тодор Чаловски, во чија чест и го објавуваме овој текст.

во Астапово, откако претходно, исклучен од црквата и без објаснување ќе го напушти семејството и како 80-годишен старец ќе замине од дома.

Не сакам да речам дека секој голем поет или писател ќе заврши исто како и хероите на кои има дал „парче душа“. Но, затоа пак, секогаш постои една константа, најчесто невидлива или тешко достапна и „скриена“ за читателот, а која го предодредува и творештвото и животниот пат на творецот. И ако таа не е судбоносна, ако не е фатална, тогаш е судбинска – според природата на нештата и по силата на природните закони на функционирање на човековиот ментален и интелектуален склоп.

Не откривам ништо ново ако потсетам дека во својата поезија поетот најмногу се изразува себеси – таа е огледало на неговиот психички живот, неговите интереси, афинитети и преокупации. Имено, само сакам да потврдам дека постои судбинска поврзаност меѓу поезијата и животот и поезијата и професионалниот живот. Дека творештвото е такво каков што е животот, карактерот, склоностите на творецот. И конечно, човекот, веројатно и поетот, ќе го „заврши“ патот на начин на којшто го живеел својот живот. Тука веќе наоѓам доза на судбоносност, на фаталност.

2. За судбинското и судбоносното

Толковниот речник на македонскиот јазик, поимот судбина го објаснува како „виша сила што, според верувањата, го управува животот на луѓето и го определува текот на настаните. Ништо не може да ја смени судбината“ (Толковен речник на македонскиот јазик, 2011, стр. 608). Емпирискиот пристап кон овој поим, ми дозволува да подвлечам дека – судбината, тоа е самиот човек, таков каков што се „скроил“ низ примарното семејство, средината, поширокото социјално и општествено опкружување, своите склоности. Постои, се разбира, своевидна семантичка диференцијација по однос на категориите судбинско и судбоносно. Ако имено, судбината зависи од самата личност, од она што однатре ја „тера“ да прави или да направи токму така, а не поинаку, тогаш таквото однесување зависи од неа и од никој друг. Тоа „однатре што ја тера“ може да се определи и како „виша сила“, како судбоносно, како предодредено што, пак, смисловно и не е далеку од фаталното, од судбоносното.

Зборот *фатален* потекнува од латинизмот *fatum, fatalis* и значи „(...) судбоносен, одреден од судбината, кобен, неизбежен, злокобен, несреќен, погубен, разорен, опасен, смртоносен“ (Речник на странски зборови во македонскиот јазик, 2002, стр. 667). Значи, фаталното, ако не заради нешто друго, тогаш заради „помирувањето со судбината“, заради практичната потреба „да се продолжи натаму“, оти мора да се продолжи е нешто, повторно непрецизно дефинирано, но надвор од човека. Сепак, тоа, фаталното, не мора да биде и несреќно.

Во проблематиката на судбинското *vis a vis* судбоносното, т.е. фаталното, нема да навлегувам од гледна точка на филозофијата на светските религии ниту, пак, во неговиот третман во фолклорната традиција, иако има многу што да се каже. Само сакам уште еднаш да го подвлечам сфаќањето, засновано главно на колективното искуство на народите од светот, дека судбинското, односно судбоносното, најчесто се врзува со феноменот или силата БОГ, пред која лично се чувствувам длабоко понизна и, ако сакате, и зависна. Значи, сакам да речам дека – верувам и во судбината и во судбинското и во Бога и во човека и во поетот.

Уште повеќе, пак, верувам и, нека ми биде дозволено да речам – сакам да верувам дека поезијата е судбина за поетот, дека поезијата „личич“ на поетот, на неговиот живот, дека таа дури и знае да го предодреди патот на поетот. Всушност, таа, поезијата, тоа и го прави.

Таква е бездруго поезијата на поетите Гане Тодоровски, Атанас Вангелов и Тодор Чаловски – судбински поврзана за и со нивниот, во најмала рака професионален живот, многу често до ниво на фаталност.

Оттука, во таква констелација ѝ пристапувам и на нивната поезија, а слободата во третманот од ваков вид: судбина – поезија – професионален живот си ја земам заради можноста и уште повеќе привилегијата лично да ги познавам и со тројцата и професионално да соработувам.

3. Поетските судбини на Тодоровски, Вангелов и Чаловски

Првата асоцијација за поезијата на Гане Тодоровски на секој што излегол барем од средно училиште е дека е тој поетот што го збогати македонскиот поетски вокабулар со неизмерно многу неологизми и му даде шанса на литературниот ни јазик да се екстензивира до тешко достапните простори во трнливиот пат на неговото растење.

За мене, поетот и професорот кој „не успеа да умре“,^{*} беше голем човек пред кој имав впечаток дека стојам со рака на срце и со безмалку класичен аристократски наклон, на кој не морав да се присилувам. И сè до моментот додека се сетеше која сум, за да ме разоружа потоа со обичноста и срдечноста, во која најмногу од сè имаше висока доза на човечност. Ги изолирам овие први неколку асоцијации кои јасно е дека не се комплетни по однос на поетскиот профил на Гане Тодоровски: достоинствена аура која во неговите песни се трансформираше со речиси допирлива сувереност и самоувереност, збогатен со неологизми поетски јазик,

^{*} На Меѓународниот симпозиум „Поезијата и мас-медииите“, во рамките на Струшките вечери на поезијата, 2010 година, настапив со рефератот „Интервју со поетот кој не успеа да умре“ (Реквиум за Гане Тодоровски, последниот великан на македонската култура). Текстот е објавен во списанието „Литературен збор“, 1-6, Скопје, 2011, стр. 131-136.

обичност, сречност и човечност. Секој добар познавач на творештвото на големиот поет, несомнено, нема да треба да вложи голем напор за да ги препознае нив во сите негови песни.

Нека биде во оваа прилика репрезентативна песната „Ноќ без интерпункција“ (од стихозбирката „Тревожни звуци“, 1954) која става на показ и парче од поетска судбина на Гане Тодоровски: „Бараме начин/ повторно да се родиме/ повторно/ в зорите голи (...) И никој нема сила/ трошка од силата барем/ записка да стави!/ А точките ги мразиме“. (Тодоровски, 1990, стр. 64). Во тенденцијата на повторното раѓање, имплицирана во интерпункцијата, во поетски искористените точка и записка, се обидувам да прочитам исконска поетска и творечка потреба да се остави зад себе трага. Но, овде меѓу редови може да се препознае иманентната на поетот и човекот Гане Тодоровски – елоквенција, наративност на исказот, кованици, едноставност и простодушност и, на крајот на краиштата, искреност. Зарем нема овде судбинска врска меѓу семантиката на стиховите и поетскиот порив на Гане Тодоровски?

Во кусиот простор на ова излагање го вметнувам и коментарот за песната „Кожле (II) Прво подизлегување од болот“ (од стихозбирката „Снеубавен ден“, 1974). Наивно и „школски“, би рекла – поетот прашува: „Како да ти се вратам/ Колку да ти се подарам/ најдрага вистино за грев неискајан/ врзан со бегството на твоите/ потплашени и древни саможивници/ предвреме што ми те обљубиле?“. (Тодоровски, 1990, стр. 231). Си одговори самиот со своето физичко заминување!... Ова е веќе судбоносно...

Во извонредната стихозбирка „Земјата на цветот“ (1966) на Атанас Вангелов, во пазувите на метафората на цветот, стои зборот, моќта на зборот, мудроста на зборот, болката и среќата во часот на раѓањето на зборот. Како се раѓа поетскиот збор, зборот во творештвото и науката – тоа е она што како „багаж“, како наследство и аманет го носиме од него ние, многутемина „ученици“ на големиот професор Атанас Вангелов. Неговата, би ја нарекла – интуитивна творечка и научна задача, судбински и судбоносно загатната во семантиката на цветот, во „анатомијата на цветот“, во „пепелта на цветот“, во „цветот како подарок“ – во научната дејност се транспонираше во „литерарност на литературата“. Подвигот на Вангелов, инициран во стиховите од „Земјата на цветот“, а кој направи тектонски поместувања во традицијата на македонската книжевна критика стана и остана и моја професионална судбина.

Уште нешто, судбинско и судбоносно, татковско и родителско наоѓам во поезијата на Вангелов. Во песната „Строго доверливо“, посветена „На Аница“, од истоимената стихозбирка (Строго доверливо“, 1984), заедно со творечката и научна мисија го „читам“ и човекот и „посветениот татко“ Вангелов – таков каков што многумина го познаваме: „Да, минував покрај небо/ (...) сега децата спијат, нели/ треба да се

разбудат утре,/ како ќе им објаснам дека/ имаат небо над главите/ (...) како ќе ги научам/ дека постои земја и постои/ иднина (...)/ Небото е недосежно и тивко/ (...) Трагите,/ ведрото на облеката-/ тоа се остатоците, малку/ од мојата душа и неа/ ја простирав над нас“ (Вангелов, 1998, стр. 144-145). Ете тоа, тоа судбинско наративно, тоа татковско и длабоко промислено едновремено, тие изречени и неизречени препораки – кој умее да ги разбере и примени, ги вградува засекогаш во својот живот. Да, во својот живот. Ја имав таа среќа и тоа да го почувствувам на своја кожа...

На поезијата на Тодор Чаловски, пак, потемелно ѝ пристапив и ја запознавав откако веќе го запознав човекот Тодор Чаловски. Човекот Чаловски е љубопитен, љубопитен за литература и наука за литература, за она што младите, односно помладите го работат; тој е темелен во професионалниот однос кон вас. Неговиот перфекционизам во работата е дури и невообичаен за денешниве услови на живеење. Во неврзан разговор со него, макар и краток и телефонски силно ќе ја почувствувате речиси искомската врзаност за родниот Галичник, за природата, за семејната куќа, за дворот.

Веќе набројав неколку суштински квалификации на неговата поезија. Но, не и сите.

Песната на Чаловски е стокмена, дотерана, така речи технички беспрекорна. Честата форма на сонетот, честите терцини, отсутството на интерпункција – сведочат за перфекционизмот на поетот. Но, таа, неговата песна, не останува таква само однадвор. Се одликува таа и со отежната семантика за која треба минимум читателски напор за нејзино одгатнување. И, веројатно, потешко ќе му биде на читателот што не го познава човекот Чаловски.

Неприкосновен доказ за поетската беспрекорност на Чаловски претставува неговиот извонреден сонетен венец – „Свездените сонети“ (од стихозбирката „Свезда во човека“, 1983). Овде се насира и душата на поетот и човекот Чаловски – длабоката промисленост на изреченото, интензивната чувствителност вградена во совршените стихови, поетското и животното искуство трансформирани во поезија, неприкосновената човечност која, чиниш, може да се допре.

Љубопитноста на поетот Чаловски, пак, не е тешко да се „прочита“. Неа, во најмала рака ја има во широката лепеза на неговите мотивски преокупации – историски, татковински, рефлексивни, љубовни, па и космополитиски. Впрочем, тоа љубопитство може и поинаку да се нарече. Може да биде и латентна тенденција да се остави не само поетска трага зад себе туку и поетски запис на сè што е значајно, на сè што „фатило место“ во животот на поетот.

Во оваа поетско-судбинска констелација, посебно место наоѓаат песните од стихозбирката „Галица“ (1996), поетски родослов, поетска хроника, поетски приказ на волшебниот, на поетовиот роден Галичник.

Сепак, за „најсудбинска“ ја наоѓам песната „Песната“ (од стихозбирката „Дарови“, 1994). Четирите петтостишија, прекршени во нерамномерен ритам, повторно, веројатно и без самиот да имал таква намера, го ставаат на показ поетот и човекот Чаловски. Ќе се препознае можеби за миг влијанието на Конески, на „простата и строга песна“, на она што Венко Андоновски го нарекува „Песна зад песните“, како варијација на еден „(...) пра-модел, пра-песна, пра-македонска песна (...), чии константи би требало да бидат – едноставноста и строгоста“. (Андоновски, 2011, стр. 9). Чаловски не морал многу да се труди да ја „вкалапи“ својата ПЕСНА во таа типично македонска поетска матрица, зашто таа е негова судбина: „И каде/ каде да побегнам/ од ова наследство/ кое толку моќно/ за навек ме заробило“. (Чаловски, 2011, стр. 230). Најпосле, не е можно поетот да не го најдете во неговите песни како што, впрочем, не е можно човекот да „отсуствува“ од поетот.

4. Коментар

Не е лесно ниту, пак, едноставно човек да се „дрзне“ да навлезе во судбинската енергија на поетската реч на големите поети и луѓе – Гане Тодоровски, Атанас Вангелов и Тодор Чаловски. Не е едноставно, зашто таквиот подвиг, во најмала рака, ќе ве „предизвика“ на нов подвиг – да почнете да „читате“ за животот на поетот преку неговата поезија. Во таков случај, се чини, помалку има можност да се згреши, а повеќе многу што да се пропушти. На ваквата можност, да се разоткрие темпераментот, карактерот на творецот, неговиот однос спрема животот и неговиот живот, преку неговата поезија, своевремено укажа Атанас Вангелов, анализирајќи го епитафот на Пејчиновиќ од гледна точка на влијанието на поетот врз стихот и влијанието на зборовниот материјал врз намерата на поетот. (Вангелов, 1978, стр. 9-11).

Сепак, колку и да е „лизгав“ теренот на кој се „допираат“ поезијата и судбината на поетот, колку и да е речиси бескрајна можноста за „добивање информации“ за поетот преку поезијата, вреди да се признае дека – природата на човекот во поетот е и природа на неговата поезија! Зарем тоа не е судбина? Зарем секој не си ја живее судбината, па и поетот својата? Поетската судбина?!...

Библиографија

- Андоновски, В. (2011). *Мистериозното литературно ковчеже на Тодор Чаловски*. Во: Тодор Чаловски. *Поезија*. Скопје: Галикул (стр. 7-37).
- Вангелов, А. (1978). *Артизмот и современата македонска литература*. Скопје: Мисла.
- Вангелов, А. (1998). *Водопад*. Скопје: Детска радост.

Караниколова, Л. (2011). Интервју со поетот кој не успеа да умре (Реквием за Гане Тодоровски, последниот великан на македонската култура). *Литературен збор*, 1-6, 131-136.

Речник на странски зборови во македонскиот јазик (2002). Приредил д-р Толе Белчев. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура.

Тодоровски, Г. (1990). *Поезија*. Скопје: Наша книга.

Толоковен речник на македонскиот јазик (2011). Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Чаловски, Т. (2011). *Поезија*. Скопје: Галикул.

Lusi Karanikolova-Chochorovska

**The Destinal Energy of the Poetic Word
(For the Poetic Destiny of Gane Todorovski, Atanas Vangelov and Todor Chalovski)**

Abstract: This article is an attempt to show the fatal connection between the poetry of the poet and his life, character and destiny, through the example of the poetry of Gane Todorovski, Atanas Vangelov and Todor Chalovski. It starts from the thesis that poetry is a fate for the poet; that poetry "resembles" of the poet himself, his life; that it even "knows" how to predetermine the path of the poet in order afterwards, it to be applied and analyzed through selected verses of poetry of these three Macedonian poets. The attitude that the life and poetry of the poet depends on fate is not represented, but the empirically confirmed truth that the personality of the poet "shape" and his poetry. In this sense, subjective impressions are given regarding the personality of these poets, along with a commentary where those "elements of personality" are found in their poetry.

Keywords: *destiny, fate, destinal, poetry, poet, humanity.*

